T. C. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 2, Yıl: 1991

DOLAYSIZ VERGİ YÜKLERİ: ULUSLARARASI BİR KARŞILAŞTIRMA

Yazan: Jeffrey Owens Çeviren: Doç. Dr. Coşkun Can AKTAN

Şahsi gelir vergisi ile işçilerin sosyal güvenlik prim yükünü uluslararası açıdan karşılaştırmanın iki yolu vardır. Bu iki tür ödeme OECD ülkelerinde ücretler üzerinden cebren tahsil edilmektedir. Karşılaştırmanın birinci yolu şudur: Gelir vergilerinden sağlanan toplam hasılat, Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın (GSYİH) bir yüzdesi olarak ifade edilebilir. Bu karşılaştırmalar Tablo 1'de gösterilmiştir. Şahsi gelir vergisi yükü Yunanistan'da % 4'den Danimarka'da % 24'e kadar değişmektedir. Oysa, işçilerin sosyal güvenlik ödemeleri Avusturalya, Finlandiya, Yeni Zelanda ve İsveç gibi ülkelerde hiç yokken; Hollanda'da bu oran GSYİH'nin % 9'udur. Bununla birlikte toplam vergi karşılaştırmaları tipik bir vergi mükellefi için fazla anlam ifade etmemektedir.

İkinci yaklaşım, seçilmiş bir vergi mükellefinin ödediği vergi ile birlikte devletten aldığı yardımları da hesaba katmaktadır. Seçilen temsili vergi mükellefinin ortalama üretim işçisi olduğu varsayılmaktadır. Bu işçinin imalat sektöründe tam gün çalışmakta olduğu ve kendi ülkesi içinde bulunan işçi grubunun ortalama brüt kazancını elde ettiği varsayılmaktadır. Bu yazının sonundaki ek kısmı; ek kazançlar ve vergilerin nasıl hesaplanmış olduğunu ve hesaplamadaki sınırlamaları açıklamaktadır.

ŞAHSİ GELİRİ VERGİLEME

Gelir vergisi hesaplama yöntemi bütün ülkelerde benzerdir. İlk önce bir vergi mükellefine uygulanabilecek olan vergi indirimi, işçilerin brüt kazançlarından yararlanmak suretiyle ortaya çıkarılmıştır. Daha sonra vergi tarifesi uygulanmış ve sonuçta vergi mükellefiyeti uygun vergi kredileri ile bir düzene konulmuştur.

(*) Jeffry Owens, "Direct Tax Burdens: An International Comparison", The OECD Observer, No: 133, March, 1985 PP. 23 - 25

TABLO-1

GAYRİSAFİ YURT İÇİ HASILANIN YÜZDESİ OLARAK VERGİ GELİRLERİ

(Piyasa Fiyatlarıyla)

	TOPLAM VERGİ GELİRLERİ		ŞAHSİ GELİR VERGİSİ		İŞÇİLERİN SOSYAL GÜVENLİK KATILIM PAYLARI	
	1979	1983	1979	1983	1979	1983
Avusturalya	29	31	13	14	0	0
Avusturya	41	41	9	9	5	5
Belçika	46	47	16	17	4	5
Kanada	31	35	11	12	1	2
Danimarka	44	46	23	24	0.4	1
Finlandiya	35	36	15	16	0	0
Fransa	41	44	5	6	4	5
Almanya	37	37	11	11	6	6
Yunanistan	28	32	3	4	-	4
İrlanda	33	41	10	12	2	2
İtalya	30	40	7	10	2	3
Japonya	25	27	6	7	3	3
Lüksemburg	40	40	11	11	4	4
Hollanda	45	47	12	10	7	9
Yeni Zelanda	31	34	18	20	0	0
Norveç	46	46	14	12	2	3
Portekiz	26	31	-	-	3	3
İspanya	23	25	4	5	2	3
İsveç	50	51	21	20	0	0
İsviçre	31	31	11	11	3	3
Türkiye	21	24	9	11	0.5	0.4
İngiltere	33	38	10	11	2	3
A.B.D.	30	30	11	12	3	3

1. Elde edilen en son veri 1982 yılına aittir.

2. Portekiz'de şahsi gelirler üzerinden alınan bir vergi olmasına karşın bu vergiye ilişkin rakamları tesbit imkanı olmamıştır.

KAYNAK: Revenue Statistics of OECD Member Countries, 1965 - 83, OECD.

Tablo 2 evli iki çocuklu bir vergi mükellefine, üretim işçisinin gelir seviyesine göre uygulanmakta olan gelir vergisi nisbetini göstermektedir. 1983 yılında, bu oranlar Danimarka ve İsveç'te % 30'un üzerindeyken Fransa'da % 1'den daha az olmuştur. Tablonun kapsadığı yıllar esnasında, üretim işçisinin ortalama vergi oranı, bilgi alınabilen ülkelerin yarısında artış göstermiştir. Yüzde oranlarındaki artış, Belçika, İrlanda, İtalya, Japonya, Yeni Zelanda, Portekiz, İspanya ve ABD'de nisbeten fazla olmuştur. Bu artışlar başlıca gerçek ve enflasyonist mali sürüklenme olayının etkisinden dolayı olmuştur. Artan oranlı vergi yapısı ile artan gelirler arasındaki etkileşim süreci vergi ödemelerinde daha fazla artışlar meydana getirmektedir. Esasen Lüksemburg, Hollanda ve Norveç'te ortalama vergi oranı düşmüştür.

Ülke karşılaştırmaları, hesaba katılan vergi indirimlerinden etkilenmektedir. Bütün gelir vergisi sistemleri içerisinde vergi indirimlerinin başlıca iki türü mevcuttur. Birincisi standart indirimlerdir. Bu indirimler vergi mükelleflerinin yapmış olduğu harcamalarla ilgili değildir ve genellikle kapsamı sabitleştirilmiştir. Örneğin, bütün ücretlilere uygulanabilen genel indirim, medeni duruma göre ve çocuk için indirim gibi. İkinci katagorideki indirimler yapılan gerçek harcamalara ilişkindir ve ev satın alımına ait faizlerin, yaşam sigortası primlerinin veya hayır için yapılan bağışların da vergiden indirilmesini kapsamaktadır. (Bunlar harcama ilişkili indirimler olarak adlandırılmaktadır).

Tablo 2'de gösterilen ortalama vergi oranları sadece standart vergi indirimlerini hesaba katmakta, harcama ilişkili indirimleri ise (1981 yılı için gösterilen üçüncü kolon hariç) dikkate almamaktadır. Çünkü birçok ülkede bu tür koşulllar üretim işçisinin gelir seviyesi oranında alınan ortalama vergi oranlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Üstelik çok az sayıda ülkede 1981 yılını izleyen yıllar için bu indirimlerin etkileri, karşılaştırmaların temelini teşkil eden varsayımlara uygun şekilde yapılabilmiştir (Bakınız; Ek).

Bununla beraber 3. kolon harcama ilişkili vergi indirimlerinin ortalama vergi oranlarını % 25'den daha aza indirdiğinden, belirli ülkelerin (Danimarka, Lüksemburg, İspanya ve İsveç) bu indirimleri yaygın şekilde kullandıklarını göstermektedir. Öte yandan yukarıdaki kapsam Avusturalya, Avusturya, Kanada, İtalya, İsviçre ve ABD'de çok az bir etkiye sahiptir.-En azından bu gelir seviyesinde bu tür vergi mükellefleri için- Şu halde, birinci gruptaki ülkelerdeki gelir vergisi oranlarıyla diğer ülkelerdeki oranlar karşılaştırıldığında harcama ilişkili indirimler hesaba katılmalıdır.

SOSYAL GÜVENLİK PRİMLERİ VE İŞÇİNİN NET KAZANCI

Avusturalya ve Yeni Zelanda hariç bütün OECD ülkeleri sosyal yardımların finansmanında işçi ve işveren sosyal güvenlik aidatlarından yararlanmaktadır.

TABLO - 2
ORTALAMA ÜRETİM İŞÇİSİNİN ŞAHSİ GELİR VERGİSİ

(2 Çocuklu Aile)

- Gayrisafi kazancın yüzdesi olarak-

	1979	1981	1981 Harcama İlişkili vergi indirimlerinin etkisi dahil	1983
Avusturalya	16.8	17.9	16.7	16.3
Avusturya	6.4	7.6	6.9	6.6
Belçika	8.0	11.7	-	12.5
Kanada	9.7	10.6	9.4	8.8
Danimarka	30.3	32.6	19.6	33.8
Finlandiya	22.9	23.7	20.8	23.8
Fransa	0.4	0.5	0.1	0.4
Almanya	9.9	9.7	-	10.5
İrlanda	11.5	13.0	11.6	14.0
İtalya	9.2	10.9	9.6	11.2
Japonya	1.8	2.8	-	3.3
Lüksemburg	3.4	3.1	0	2.7
Hollanda	12.5	11.1	-	9.6
Yeni Zelanda	16.9	21.5	18.7	21.6
Norveç	17.5	17.0	-	15.6
Portekiz	4.0	4.0	-	6.0
İspanya	6.9	7.3	3.0	8.5
İsveç	33.7	33.7	25.1	33.4
İsviçre	6.3	7.2	6.8	6.1
Türkiye	41.8	34.4	-	-
İngiltere	18.9	19.5	15.0	18.1
A.B.D.	11.66	14.4	13.7	15.2

1. Tablodaki rakamların çoğu bütün ülkelerin vergi sistemlerinde yer alan harcama - ilişkili vergi indirimlerini kapsamaktadır. Bununla birlikte 3. kalan veri temin edilebildiği ölçüde bazı ülkelerdeki harcama - ilişkili vergi indirimlerini de hesaba katmaktadır. Hesaplama harcama ilişkili vergi indirimlerinin, bu tür vergi indirimi elde eden veya etmeyen üretim işçisi sayısına bölünmesi suretiyle yapılmaktadır.

- Veri temin edilememiştir.

Ülkelerin çoğunda, işçilerin payı, onların aile durumları gözönüne alınmaksızın brüt kazançları üzerinden cebren tahsil edilmektedir. Sosyal projelerindeki her kategori için genel olarak ayrı primler talep edilmektedir. (Örneğin emekli aylığı ve işsizlik sigortası primleri gibi) ve çoğu kez kazançlar üzerinde bir azami sınır vardır.

Sosyal güvenlik primleri ile gelir vergileri ortalama üretim işçisinin brüt kazancından çıkarılırsa grafik'te görüldüğü gibi işçinin net kazancı Japonya'da ücretin % 90'ından daha fazla, Türkiye'de ise % 60'ın altında olacaktır. Çoğu ülkede ise % 75 ile % 85 arasında bulunacaktır. Çalışmanın kapsadığı dönemde; grafikte görüldüğü gibi işçinin net kazancındaki nisbi azalmalar, Fransa, İrlanda ve Hollanda gibi ülkelerdeki yüksek sosyal güvenlik primleri oranlarıyla ve Belçika, Danimarka, Yeni Zelanda ve ABD gibi ülkelerdeki yüksek gelir vergisi oranlarıyla açıklanmaktadır.

AİLE YARDIMLARI VE İŞÇİNİN NET KAZANCI

Aile yardımları işçinin net kazancına ilave edildiğinde (ki bu yardımlar çocukları için vergi indirimlerine bir alternatiftir ve aileye kalan net geliri arttırdığından uygun görünürler) ülke durumlarındaki değişme bir dereceye kadar artmış olmaktadır. Grafik 1983 yılında işçinin net kazancının, sosyal yardımların ilavesiyle, % 59 ile % 94 arasında olduğunu göstermektedir. Danimarka, Finlandiya, Almanya, İtalya, Hollanda, İsveç, Türkiye ve ABD'de ev halkına brüt kazançlarının % 80'ni veya daha az bir miktarı kalmatadır. Buna karşın Danimarka ve İsveç' te harcama ilişkili indirimlerin yaygın kullanımı dolayısıyla, bu yüzdelerde önemli ölçüde artışlar olmaktadır. Öte yandan, Avusturya, Kanada, Fransa, Japonya ve Lüksemburg brüt kazancın % 90'ının veya daha fazlasının işçilere kaldığı ülkelerdendir. 1979 ve 1983 yılları arasında işçilerin ailelerine kalan kazanç yüzdesi bir çok ülkede düşmüştür.

EK

A. METODOLOJİ

- Karşılaştırma birimi : Bir yıl süresince tam olarak istihdam edildiği varsayılan ve imalat sektöründe çalışan bir üretim işçisi.

- Kazançların hesaplanması: Brüt kazançlar erkek ve kadın üretim işçisinin yıllık ortalama kazancına ilişkindir. Ayrıca fazla mesai ve verilen ikramiyeleri de kapsamaktadır. Fakat işçiye ücreti dışında sağlanan diğer yardımları kapsamamaktadır. (Mesela, bedava yemek, işverenin emekli aylığı için yaptığı katkı gibi).

- Vergi mükelleflerinin Kişisel Özellikleri: Bilgiler bekâr ve evli iki çocuklu çiftleri kapsamakta olup, sadece kocanın bir işe sahip olduğu kabul edilmiştir. Çocukların yaşı ise 5 ve 12 arasındadır. Bu makalede bekâr mükellefler ele alınmamıştır.

- Kapsanan Vergiler : Şahsi gelir vergileri

- Merkezi ve Mahalli İdarelerin cebri sosyal güvenlik aidatları ve dünya çapında ailelerin nakittransferleri kapsanmıştır. Belçika, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Japonya, Norveç ve İsveç' te kullanılan rakamlar ülke çapındaki ortalama gelir vergisine aittir. Bu ülkelerin hepsi merkezi yada mahalli gelir vergilerine sahiptir. İsveç' te merkezi ve mahalli vergiler için belirtilen rakamlar Zürih' e ait iken, ABD' deki rakamlar Detroit ve Michigan' a aittir.

B. BAZI SINIRLAMALAR

Gelir dağılımı yönünden işçinin kıdemi hakkında hiç bir şey söylenmemiştir. Üretim işçileri farklı ülkelerde benzer işleri yapmış olsalar bile muhtemelen bu işçiler aynı nisbi gelir grupları içerisine düşmüştür.

Sadece bir kaç tanımlama yapılmıştır. Çünkü vergi / yardım sisteminin sadece bir kısmı incelenmiştir. Sonuçlar kamu harcamalarının genel etkisini ve vergi mükelleflerinin refah seviyesi üzerindeki vergilendirmeyi göstermektedir.

Fazla çalışmada karşılaştırılan vergi mükellefleri aynı değildir. Her yıl temsili işçi, ortalama imalat ücretlerine göre seçilmetedir. Bunun için bazı bireyler, görevli olduğu ölçüde zaman vasıtasıyla takip edilememektedir.

AİLE YARDIMLARI DAHİL EDİLEREK VE EDİLMEDEN İŞÇİNİN ELİNE GEÇEN NET KAZANÇ

- Gayrisafi kazancın bir yüzdesi olarak -
(Ailede bir kişi sadece kazanç elde etmektedir.)

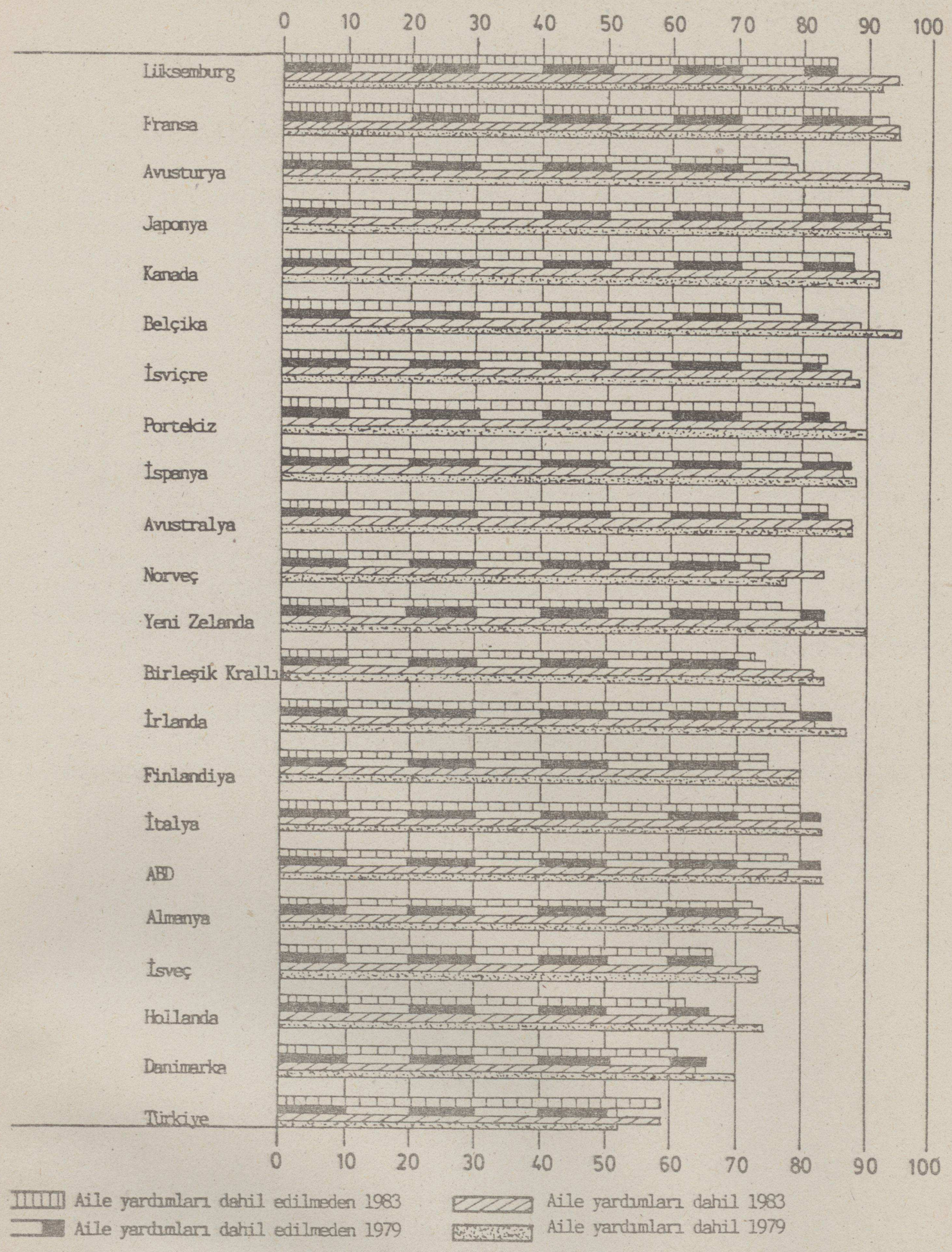

İlk iki kolon aile yardımları olmaksızın işçinin net kazancını göstermektedir. (İşçinin net kazancı, gayrisafi kazançtan gelir vergisi ve sosyal güvenlik katkılarının indirilmesi suretiyle hesaplanır.) Üçüncü ve dördüncü kolona aile yardımları dahil edilerek hesaplama yapılmıştır.